

I D E A

artă + societate/arts + society
#58, 2022 30 lei/11 €

23:04

despre o posibilă colaborare
pentru IDEA. Mai precis, te invităm
daca vrei sa faci urmatoarea
Galerie, adica un proiect adaptat
pentru mediul revistei, de aprox.
20 de pagini + coperta.

Acum ne pregatim sa aplicam la
AFCN (din pacate altfel e foarte
greu sa mai scoate revista) si o sa
punem si un buget de 250 EUR
onorariu pentru tine.
Specificul la numarul urmator e ca
va fi integral alb-negru (pentru
prima oara in istoria revistei, dar
nu putem sa pretindem ca totul e
roz...).

Spune-mi te rog daca mai vrei sa
participi, si daca da, imi poti
trimite te rog o biografie
actualizata a ta, in care sa incluzi
data si o semnatura? :) (birocrazia
aplicatiei AFCN...).

Magda Csutak at the Ceramics Department of the "Ion Andreescu" Fine Art Institute, Cluj, 1968, photo credits: Minerva Archive

„Acolo am luat microbul privirii în adâncime a materialului”

Interviu cu Magda Csutak condus de Szilárd Miklós

MAGDA CSUTAK s-a născut în 1945 la Sfântu Gheorghe. În 1970 a absolvit Ceramica la Institutul de Arte Plastice „Ion Andreescu” din Cluj. Între 1970 și 1972 a fost angajată uzinei Bazalt din Sfântu Gheorghe. Din 1972 și până în 1974 a condus, la Casa Pionierului din Sfântu Gheorghe, un cerc de arte plastice pentru elevi. Apoi, între 1974 și 1977, a lucrat la Institutului de Cercetări și Proiectări de Tehnologie pentru Sticlă și Ceramică Fină (I.C.P.T.S.C.F.) din București. În 1977 a emigrat și s-a stabilit la Viena. Datorită cunoștințelor sale extraordinare în domeniul materialelor, a trăit mai ales din lucrări de restaurare. A primit premii de stat pentru munca sa în artele vizuale (premiul Theodor Körner și o bursă de creație). A întreținut o galerie de apartament, unde a avut o expoziție comună cu Miklós Erdély și unde, printre altele, a expus în mod regulat artiști din Atelierul maghiar, cum ar fi Dóra Maurer, János Megyik și Tibor Gáyor. În prezent locuiește și lucrează la Viena.

SZILÁRD MIKLÓS — Cum ai ajuns să lucrezi în industrie ca artistă?

MAGDA CSUTAK — Există o diferență de generație între noi. Lucrul despre care voi vorbi nu mai e actual. Bănuiesc că acum studenții nu mai trebuie să încheie un asemenea contract. Căci era vorba de o relație contractuală obligatorie. Trebuia să semnăm un act care stipula ca după absolvire să muncim în industrie sau acolo unde exista producție. Oricum, într-un loc unde, potrivit calculului făcut de stat, acesta considera că-și va putea recupera banii cheltuiți pe educația noastră. Ceea ce e acceptabil în principiu, de ce nu? Ceva pentru ceva. Nu spun asta din vreo chestie principială. În viziunea mea, de om bine intenționat, e vorba de ceva legitim. Problema apare mai încolo, căci atunci existau două universități de arte plastice în România, una la Cluj și alta la București. Absolvenții celor două instituții ajungeau pe o listă comună, în care ți se acorda un loc ierarhic în funcție de media generală obținută și puteai alege în funcție de această poziție. Așa că a fost o luptă acerbă, evident, pentru că au existat cazuri de abuz și protecționism. Știam că așa merg lucrurile, așa că am venit cu ideea, în cele din urmă eșuată, ca diploma mea de licență să nu fie doar ceva pe hârtie, ci o comandă efectivă. Știam, chiar dacă nu se vorbea despre asta, că generația mai în vârstă, profesorii, primeau mereu comenzi pentru lucrări murale mari. Pe atunci s-a definitivat împărțirea actuală pe județe. Károly Király, un politician foarte de treabă, progresist, a fost prim-secretarul PCR al județului Covasna. Avea un program deosebit de interesant, care ne-a plăcut tuturor, pentru că le oferea tinerilor tot felul de posibilități. Pentru ca județul să fie prosper a vrut să ofere tinerilor condiții de bază. S-au construit ateliere, s-a înființat un ziar, atunci a luat naștere *Megyei Tükör* [Oglinda Județeană]. A adus tineri scriitori din toată Transilvania. S-au adunat acolo cei mai buni reprezentanți ai tinerei generații, din cele mai diverse domenii, cum ar fi teatrul, arhitectura și altele. Așa că m-am gândit că mi-ar plăcea să vin acasă după absolvire. Dacă tot trebuia să avem un contract pe cinci ani, am decis să merg acasă, pentru că mi-a plăcut acest proiect (județean). Mi-ar fi plăcut să arăt mai mult din ce știu și să mă pun și pe mine la încercare, să văd dacă pot face față unei lucrări murale de mari dimensiuni. Király m-a ajutat cu asta. A fost un om grozav, de caracter. M-a pus imediat în legătură cu un tânăr arhitect care lucra la clădirea cinematografului. Acea care există și astăzi. A proiectat clădirea în așa fel încât să am și eu un loc acolo. Am coordonat lucrurile de la bun început, nu de parcă

“IT WAS THERE THAT I FIRST BECAME INFECTED WITH THE VIRUS OF SEEING INTO THE DEPTH OF MATERIALS”

Interview with Magda Csutak conducted by Szilárd Miklós

MAGDA CSUTAK was born in 1945 in Sfântu Gheorghe. In 1970 she graduated from the Ceramics department of the “Ion Andreescu” Fine Art Institute from Cluj. Between 1970 and 1972 she worked at the Bazalt factory in Sfântu Gheorghe. In 1972-1974 she conducted, at the Pioneer’s House in Sfântu Gheorghe, a fine art workshop for pupils. From 1974 to 1977 she worked for the Institute for the Research and Design of Technologies in Glass and Fine Ceramics (I.C.P.T.S.C.F.) in Bucharest. In 1977 she emigrated to Vienna. Due to her outstanding knowledge of materials, she earned her living mostly through restoration work. She achieved state awards for her work in the visual arts (the Theodor Körner Prize and an art grant). She operated an art gallery in her apartment, where she had an exhibition with Miklós Erdély and regularly exhibited artists of the Hungarian Workshop, such as Dóra Maurer, János Megyik and Tibor Gáyor. Presently she lives and works in Vienna.

SZILÁRD MIKLÓS — How did you end up working in an industrial environment as an artist?

MAGDA CSUTAK — There is a generational gap between us. What I am going to speak about is no longer relevant. Today, students probably do not have to sign such a contract, as for us this was a mandatory contractual relationship. In exchange for our education, we were required to sign a document stipulating that, after graduation, we would search for employment in the industrial sector or in places where there is production and where, according to the state’s calculations, the latter will be able to recoup its education costs. Which is, in principle, acceptable, isn’t it? Something for something. I do not say this out of some principle. In my vision, which is that of a good-willed person, this is something legitimate. The problem appeared later, for at that point there were two fine arts universities in Romania, in Cluj and in Bucharest. The graduates of those two institutions were put on a common list, on which one occupied a hierarchical place according to general average points. Based on this, one could choose from a certain range of options. Therefore, it was a fierce struggle, obviously, since there were also cases of abuse and protectionism. As I recognized that this was the way things were, I came up with the idea, which ultimately failed, to turn my bachelor’s work into a commission as well. We knew, even if they didn’t talk about it, that the older generation, the professors, always received some kind of large mural commission. Then the establishment of counties took place in that period, and Károly Király, that very good-natured, progressive politician, was the Romanian Communist Party’s secretary of Covasna county. He had a particularly interesting program, which we all liked, because it gave young people all kinds of opportunities. In order for the county to be prosperous, he wanted to provide young people with basic conditions. Artists’ studios were built, a newspaper was founded, the *Megyei Tükör* [County Mirror]. He brought young writers from all over Transylvania. The most talented of the young generation gathered there, from the most diverse fields, such as theater, architecture

mi s-ar fi aruncat și mie un os, ci ideea a devenit omogenă din punct de vedere arhitectural. Așa a fost! Și atunci a început marea mea bătălie, deoarece cei de la universitate n-au vrut asta. La Cluj, generația veche mi-a torpilat ideea. N-au vrut să-mi dea permisiunea de a face o lucrare atât de mare. Au spus că ei n-au nevoie de așa ceva, îmi vor da o diplomă și fără ea. Știu că îi influențez și pe ceilalți, așa că mi-au spus că sînt perfect mulțumiți cu mine așa cum sînt. N-am nevoie de o sarcină atât de mare.

— Au încercat să te convingă să nu faci asta.

— Nu doar să mă convingă, mi-au și interzis. Apoi a început o luptă între generații la facultate. Comisia de studenți și tînăra Ana Lupăș au fost de partea mea. Ea era, de asemenea, o luptătoare aprigă. În plus, a condus și Uniunea Artiștilor Plastici. Era un om gata de fapte, deja important, foarte angajat. Mie nu mi-a predat, dar știa ce fac, o interesa și îi plăcea mult. Împreună cu studenții, au organizat atunci un colocviu studentesc și a fost o luptă crîncenă. Și am cîștigat. Cauza a cîștigat.

Am făcut o machetă din lemn, nu știu la ce scară. A fost foarte precisă. În comparație cu felul în care arătau lucrările de licență pe atunci, ar fi putut să-mi dea o notă de trecere chiar și pe machetă. Dar eu am vrut să fac efectiv lucrarea. În lumea aceea decrepită, letargică, am ghicit că voi calcula costul materialelor pe care le folosesc în fabrică, acesta urma să fie plătit de cei de la Sfântu Gheorghe, iar eu renunțam la onorariu. Așa că toată lumea cîștiga. A fost o luptă aprigă, într-adevăr. József Koppándi, care este aici, [la Viena], lucrează ca sculptor, mai pomenește și acum de toată tărașenia, căci fusese președintele asociației studentești. A absolvit sculptura, mi-a fost coleg de clasă, iar ei, băieții, stăteau mereu lîngă mine în bancă. Toată lumea mă plăcea pentru că eram un om muncitor.

[...]

A fost o perioadă foarte interesantă. Vorbim de anii 1960, perioada revoltei studentești din 1968 în Franța. Pe vremea mea, a fost o perioadă incredibil de marcantă chiar și la Cluj. Totul fusese răscolit atunci. Au avut loc arestări și multe alte lucruri. Unul dintre colegii mei, Ion Muntean, s-a sinucis. În 1968, l-au arestat și pe Rudolf Palocsay, celebrul botanist-biolog. L-au atenționat să fie mai modest. Cu toate că nu avea diplomă, era recunoscut la nivel internațional. Genii au fost și profesorii noștri de la facultate, György Bretter și László Földes, care plecase apoi în Israel. Au predat filosofie și estetică, așa că veneau la noi și studenți de la filosofie. Așa l-am cunoscut pe Gáspár Miklós Tamás. Venea și el la orele noastre. A fost o perioadă foarte bună la Cluj. Am și adus cu mine cîteva numere ale revistei *Echinox* de atunci. Nu știu ce-i cu ea acum. *Echinox*, imaginează-ți, apărea în trei limbi. Și dacă te apuci s-o citești, e super, de nivel internațional. Găseai în ea tratate filozofice și tot felul de chestii. Multă lume a scris acolo. Am scris și eu. L-am comparat pe Csontváry cu Rousseau. Scriam mult și pe atunci.

— Scrii și acum?

— Scriu tot timpul, atât de mult că sînt plină pînă peste cap. Acum nu mai pot face ordine. A fost o vreme fericită cînd făceam restaurări – a fost o slujbă de lux pentru mine –, hîrtia de scris era mereu la îndemînă pe birou sau altundeva în apartament, creionul și hîrtia erau mereu gata de folosire. Cînd îmi trecea ceva prin cap, notam imediat, așa că am maldăre de manuscrise.

Dar, revenind, ideea este că, pînă la urmă, lupta mea a continuat, căci cei în vîrstă au fost nevoiți să accepte decizia tinerilor, iar eu am început să-mi transform lucrarea în realitate. Am fost la fabrica din Sighișoara. M-au dat afară cît ai zice pește, pentru că le-aș fi folosit tot materialul pe un an.

— Din ce ar fi fost făcută lucrarea?

and others. So I thought that I would like to come home after graduation. If we needed to have such a five-year contract, then I decided to come home because I liked this whole (county) project. I would have liked to show more of what I know and to test myself to see if I can cope with large mural work. And Király helped with this. He was a great man, a strong character. He immediately put me in touch with a young architect who built the cinema. The still existing cinema building. He designed the building so that I would have a place there. We have coordinated things from the start, not in a way that they just push something at you, but the idea has become architecturally homogeneous. This is how it was. And that's where my big fight started, because they didn't want that at the university. The older generation torpedoed my idea in Cluj. They didn't want to allow me to do such a big job. I was told that it is not necessary and they would still give me a diploma. I was known to drive the other students, so they said that they were perfectly happy with me the way I am. There's no need for such a big project.

— They tried to talk you out of it.

— Not only did they talk me out of it, they even prohibited me from doing this. Then a generational struggle started in college. The students' committee and Ana Lupăș stood by me. She was also a fighter. Besides, she was also the leader of the Fine Artists Association. She was such a let's-do-it person, already influential and very committed. She didn't teach me directly, but she knew what I was doing, she was interested, and she liked me very much. Then together with the students they organized a student forum and there was a big clash. And we won. Our cause won.

I made the model, I don't know in what scale, with wood. It was very precise. Compared to how diploma works looked at that time, they could have already given me a pass. But I wanted to do this. In that decrepit, lethargic world, I figured out that I should calculate the costs of the materials that I would use in the factory; the amount was to be paid by Sfântu Gheorghe, and I renounced my artist's fee. So it was a win-win situation for everyone. It was quite a fight indeed. József Koppándi, who is here [in Vienna] and works as a sculptor, sometimes recalls the whole story, because he was president of the student union. He graduated in sculpture. He was a classmate of mine and they, the boys, always sat next to me. Everyone liked me because I was such a diligent worker.

[...]

It was a very interesting period. This was precisely the 1960s, the period of the French student revolution of 1968. In my time, this was an incredibly powerful era even in Cluj. No stone was left unturned then. There were arrests and many other things. Ion Muntean, one of my colleagues, committed suicide. In 1968, Rudolf Palocsay, the famous botanist-biologist, was also arrested. He was advised to be more modest. Although he did not have a degree, he was internationally recognized. Our teachers at the college were also geniuses, György Bretter and László Földes, who then emigrated to Israel. They taught philosophy and aesthetics, so students from the Department of Philosophy also attended our courses. This is how I met Gáspár Miklós Tamás. He also attended our classes. It was a very good time in Cluj. I brought with me some copies of the *Echinox* journal. I don't know what's up with that now. It was released in three languages. Taking the whole thing into consideration, it's quite impressive, of an international standard. There were philosophical treatises and all that. It was written by many people, and I also contributed. I compared Csontváry with Rousseau. I wrote a lot even then.

— Have you been writing recently?

— I write all the time, so much so that I'm full. I can't tidy up now. During the time I was restoring – it was a luxury job for me – paper and pencil were always right next to me on my desk, or somewhere else in the apartment, ready. When something suddenly occurs to me, I always wrote it down, so I have a pile of paper.

Returning to our main point, my fight continued. In the end, the

== Era un basorelief, din șamotă, un material cu șamotă, acoperit cu email alb și cu motive colorate, caligrafice, care ieșeau din bază.

— Cît de mare ar fi fost?

== Treizeci și doi de metri pătrați, un triptic. Ceea ce s-a întîmplat a fost că am avut legăturile, căci m-a ajutat inginerul-șef al fabricii de porțelan din Cluj. Domnul Schuster era un sas care ne preda tehnologie. Celorlalți nu prea le păsa de el, dar eu am notat o grămadă de lucruri auzite de la el. Așa că Schuster mi-a aranjat lucrurile. Era incredibil de mîndru de mine, mai ales cu atitudinea lui germană – a și plecat după aceea în Germania, dar mai întîi a început să dea telefoane. Mi-a spus să stau liniștită pentru că se va ocupa el. A găsit o soluție în Tárnăveni, căci acolo se producea ceramică arsă la temperaturi înalte. Exact ce trebuia. Aveau materialul cu șamotă și un cuptor atît de mare că puteau trece vagoanele prin el, deci se putea gîndi la scară mare. Aveau o suprafață mare, o hală mare – frig strașnic. Magdolna a lucrat acolo aproape un an. Vai, eram atîta de firavă! Muncitorii mi-au spus că voi muri acolo. M-am dus la fabrică și mi-au adus materialul cu vagoane, trei blocuri masive. Am făcut lucrarea mai întîi din material compact, apoi i-am scobit spatele. N-am construit-o din capul locului, pentru că era o suprafață ondulată și era important să aibă continuitate. Tocmai am văzut-o, a apărut de undeva o fotografie. E prins un detaliu. Mi-au cerut să fac fotografia asta pentru absolvire. Acesta e singurul lucru rămas, pentru că restul a fost luat de viitură, a fost o mare inundație la Tárnăveni atunci. Am pregătit totul și oamenii ziceau că vor opri producția, lucrarea mea va fi uscată pînă atunci și o vor arde după aceea dintr-o singură bucată. O vor pune în cuptor și o vor arde încet, toată, ca să nu fie diferențe. Am lucrat cu muncitorii luni întregi... Îmi amintesc prima dată cînd m-am spălat pe păr... Mergeam acolo dimineața, în zori, cînd venea primul schimb, muncitorii, cei musculoși. Apoi luau prînzul, mergeau acasă, venea celălalt schimb, iar eu mă duceam la cîrciumă cu tura de seară și băgam cu ei o sticlă de pîlincă. N-aveam nici pe dracu'. În zori începea totul iar.

— Ce te-a ambiționat atît de mult?

== Nu știu. Așa am fost mereu, de mică. Mereu mă ascundeam și... nu știu, mă conducea curiozitatea, voiam să văd dacă pot face ceva ori nu. Mereu a existat o miză. Evident. Și am vrut să fie bine. Înainte de orice altceva, timp de un an am pregătit fundalul intelectual pentru toată treaba.

— Poți să vorbești puțin despre gîndirea ta de atunci?

== Balaskó (a fost conducătorul licenței mele și) a avut probleme, căci a avut o invitație în Spania, unde a făcut sculpturi și portrete. A fost chemat înapoi să-mi supervizeze licența. Pe atunci era ceva bătut în cuie ca lucrarea să fie figurativă și m-au acuzat că nu e. Balaskó venea mereu spunînd: Magda, nu înțelegeți că trebuie să mă întorc în Spania, dar nu mă pot întoarce așa? Împiedicați acest lucru pentru că nu înțelegeți că trebuie să fie o lucrare figurativă. Nu fiți tot timpul așa de anarhistă. Și am spus că nu, în capul meu totul are o explicație. După cum ți-am povestit deja, în copilărie m-a interesat sistemul de simboluri, elementele arhitecturale, pe care le-am și studiat pe cont propriu. Apoi, mai tîrziu, am conștientizat că în arhitectura din Ardeal e vorba de baroc, elementele arhitecturale sînt caracteristice barocului. Clădirile mai mari sînt în mod distinct de natură barocă.

— Chiar există un astfel de stil, barocul transilvan, un baroc mai reținut, mai puritan.

== Da. Iar caracterul, specificul peisajului este această linie ondulată. Totul a venit

old generation had to accept the youth's decision, and I began to implement my plan. I traveled to the factory in Sighișoara. They threw me out of there like hell, because I would have used up their whole year's worth of material.

— What was your work made of?

== It was high-relief, made of chamotte, a chamotte material, coated with white enamel, and there were colorful calligraphic motifs that came out of the base.

— How big was it all?

== Thirty-two square meters, a triptych. What happened was that I had connections because the chief engineer of the Cluj porcelain factory helped me. Mr. Schuster was a Saxon who taught us technology. The others didn't really care about him, but I wrote down many things he told us. So Schuster arranged it for me, that is, he was incredibly proud of me, especially with his German attitude – he moved to Germany later, but first he started making phone calls. He told me to sit still because he would take care of this for me. He found a solution in Tárnăveni, where they had a factory producing ceramics burnt at high temperature. Which was perfect. They had chamotte material and a furnace big enough for wagons to pass through, so it was possible to think on a large scale. They had a large area, a large hall – very cold. Magdolna worked there for almost a year. But I was so thin! The workers said that I would die there. I was there and they brought me the material with the wagons, three large massive blocks. I made it from solid material first, and then I cut out the back and hollowed it out. Not by building it, because it was an undulating surface, and it was imperative that it was connected. I just saw it. A photo came up. A detail is photographed. They asked me to do one for graduation. This is the only thing that remained, because the rest was taken away by the flood. There was a big flood in Tárnăveni at that point. I made the whole thing, and they said they would stop production. Mine would be dry until then, and then they would burn it all at the same time. They would put it in the furnace and burn it out for a long time simultaneously, so that it doesn't have any differences. I worked with these people for so many months... I remember the first time I washed my hair... I was there in the morning, at dawn, when the first shift came, the tough, muscular workers. Then they had lunch, then they left, the other shift came, and I headed to the pub with the evening group, and finished a bottle of brandy with them. I had no problem. In the morning everything started again.

— What motivated you so much?

== I have no clue. I've always been like that, since I was a kid. I constantly hid and... I don't know, my curiosity drove me. What I wanted to know was whether I could do something or not. There is always something at stake. Obviously. And I wanted it to be a success. First of all, I prepared the intellectual background for the whole thing for a year.

— Can you talk a little about what you were thinking about at that point?

== Balaskó, my diploma supervisor, was in trouble because he had an invitation to Spain, where he made sculptures and portraits. He was called back to come and supervise my thesis. Back then, it was a rule that work had to be figurative, and mine was not. Balaskó always said: Magda, you do not understand that I have to return to Spain, but I can't do it because of you? You prevent it because you don't understand that it has to be figurative. Don't be an anarchist all the time. And I said no. In my head everything had an explanation. In my childhood, as I told you, I was fascinated by the system of symbols and architectural elements, which I have studied on my own. Eventually, I became aware that the architectural elements in Transylvania are characteristic of the baroque. The larger buildings are distinctly baroque in nature.

— There is even such a style, Transylvanian baroque, a more restrained, puritanical baroque.

== Yes. And the character, the specificity of the landscape is

din val. De exemplu, Umberto Eco a derivat barocul din valurile mării ori motivul scoicii legat de baroc. Lucrarea mea a avut multe asemenea aspecte de fundal, m-am gândit bine la asta. Era important să clarific și pentru mine ce m-a atras la toate acestea. Și așa au formulat, de asemenea, László Beke și Annamária Szóke, că mi-am clarificat identitatea atunci. Nu fac ceva după vreo tendință occidentală, manieristă sau la modă, ci este ceva al meu. Apropo, chiar în anii precedenți proiectului meu a fost la Palatul Bánffy o expoziție de artă modernă americană.

— Ce s-a prezentat? Expresionismul abstract american, Jasper Johns și ăștia?

— Da, da, Andy Warhol, Jackson Pollock, toți au fost acolo și timp de o săptămână curatorii au ținut prelegeri la noi, la Casa Matei¹, au adus și filme documentare despre artiști. S-au simțit foarte bine. Am primit și o „decorație”. Înainte de asta, au vrut să mă exmatriculeze, pentru că nu purtam fuste mini, ci fustă-pantaloni de modă veche, și nu purtam ciorapi gri-maro, ca un șoarece, ci mi-am comandat ciorapi tricotați în culori vii – roșu, verde, albastru. Îmi amintesc că am stabilit modelul exact și l-am dat la tricotate; părul meu era aranjat în codițe mici, multe și din astea. Ei bine, americanii au venit cu rectorul la Casa Matei. Noi, studenții, stăteam acolo sus, pe scări, și ăștia m-au văzut. L-au oprit și pe rector. Unul a făcut semn cu mâna înspre mine și a zis: perfect. S-a făcut o liniște...

[...]

Păi, lucrarea mea de diplomă s-a dus literalmente pe apa sîmbetei, dar mi-am primit chiar și așa licența. M-am întrerupt când ziceam că piesele lucrării mele se uscau și au vrut să le ardă pe toate deodată. Între timp, eu m-am dus la Cluj ca să pregătesc smaltul. Stăteam în Casa Matei, iar colegii mei, băieții, au început să facă tot felul de glume: ei, Csutak, poți să-ți iei adio de la lucrările tale. Mereu făceau glume din astea seci, dar apoi s-a aflat, dintr-o emisiune la televizor, că tot Târnăveniul era sub apă. E un oraș mic și toată fabrica, imaginează-ți, era sub apă. S-a descompus toată lucrarea înainte să fie arsă. M-a bătut bunul Dumnezeu fiindcă am vrut prea mult.

— Și atunci te-ai dus acasă.

— Era discutat deja că voi avea un loc de muncă acolo, la celebra uzină Bazalt, lucrul cel mai fantastic posibil. Am ajuns într-o fabrică de sobe, dar Bazalt era o uzină mai mare, cu multe mine în Depresiunea Baraolt. A existat un director general imaginativ și nebun, domnul Váncsa. Mie mi s-a părut o persoană foarte simpatică. Era ca Anthony Quinn în *Zorba grecul*. Odată m-a dus undeva cu șoferul și mi-a zis, Magdika, acum o să-ți arăt ce fel de mină o să avem aici. Când am ajuns acolo, i-a strigat unuia care stătea pe o schelă înaltă din metal: Józsi, haide, dă drumul la pietrele alea!, sau așa ceva. Ș-alea veneau în jos, dar a fost o demonstrație așa, destul de primitivă. Aici vom avea marea noastră mină, zicea. Venituri uriașe și tot. M-a dus la locul meu de muncă, la fabrica de sobe, pe malul Oltului, iar înainte să mă întorc acasă, acolo erau deja instalați oameni, chiar și Laci Bogdán, scriitorul, era acolo. A făcut și el ceva creativ pe-acolo. O grămadă de lucrări din ceramică neagră. Se făceau bivoli și tot felul de piese din ceramică, pe care le dădeau cu

this undulating line. It all came from the wave. For example, Umberto Eco derived the baroque style from the waves of the sea, or the shell motif related to the baroque. My work had many such backgrounds, I thought hard about it. It was essential that I understand what attracted me to all of this. And that's how László Beke and Annamária Szóke put it, that I clarified my identity then. I don't make things according to some Western, fashionable or mannerist trend, but it is something I own. By the way, American modern art was exhibited at the Bánffy Palace some years before that.

— What was exhibited? American abstract expressionism, Jasper Johns and these?

— Yes, yes, Andy Warhol, Jackson Pollock, they were all there. For a week the curators held lectures at our Matthias House [Mátyás Ház/Casa Matei], and brought portrait films about the artists. They had a great time there. I also received an "award". Before that, they wanted to expel me from the university, because I didn't wear mini skirts, but old-fashioned skirt pants, and I didn't wear gray-brown stockings, like a mouse, but colorfully knit ones – a combination of red, green, blue. I remember establishing the pattern and asking somebody to knit them; my hair was arranged in tiny braids and all. Well, the Americans came with the rector to the Matthias House. We, the students, were standing up there, on the top of the stairs, and they saw me. They stopped the rector and one of them waved at me and said: perfect. All of a sudden, there was heavy, embarrassing silence...

[...]

Well, I lost my bachelor's and everything, but I got a diploma anyway. I interrupted my story when I was explaining how my works were drying and they wanted to burn them all at the same time. Meanwhile, I traveled to Cluj to prepare the enamel. And then I'm sitting in the Matthias House, and my colleagues, the guys, start joking that – Well, Csutak, you can say goodbye to your job. They always cracked jokes like this, and then it turned out, on television, that the whole of Târnăveni was under water. It's a small town, and the whole factory, imagine, was under water. The whole work decomposed before being burned. God Almighty has punished

me because I wanted too much.

— And then you returned home.

— Then it was already discussed that I would have a job there, at the famous Bazalt company, which was the top of the top. I ended up in a stove factory, but Bazalt was a bigger company, with several mines in Erdővídek. There was an imaginative, crazy general manager, Mr. Váncsa. He was a very likable, good-natured person. He was like Anthony Quinn in *Zorba the Greek*. He once took me somewhere with his driver and told me, Magdika, now I'll show you what kind of mine we'll have here. When we got there, he shouted to one of the men on a tall metal stand: Józsi, come on, let go of those stones! And the stones would come down, but it was a rather primitive demonstration. Here we will have our big mine, he said. Huge income and all. He took me to my workplace, the stove factory, on the banks of the Olt. Before I came home, people were already set up. Even Laci Bogdán, the writer, was there. He also did something creative there. All works in black ceramic. They made buffaloes and all kinds of ceramics smeared with oil paint. Lots of kitsch. Astounding! When I saw that, I was shocked. That you had to work, you know, God wanted it that way, so it's alright. When I saw what a lousy job they were doing, I was horrified. I felt totally ashamed. I didn't know what I was about to do there. I didn't get a studio, of course, no resources whatsoever,

Magda Csutak at the exhibition of modern American art, Museum of Art, Bánffy Palace, Cluj, 1970. Courtesy of Magda Csutak

vopsea de ulei. Kitsch cît încape. Uimitor! Cînd am văzut asta, am rămas mască. Că a trebuit să te duci la muncă, știi, Dumnezeu a vrut așa, în regulă. Dar ce puteau face ăia acolo! Chiar mi-a venit să intru în pămînt de rușine. Nu știam ce voi face eu. Nu mi-au dat atelier, bineînțeles, niciun fel de resurse, nimic. Apoi am fost odată la un simpozion național la Sighișoara. Am văzut la cinematograful, în programul de știri, că este un imens simpozion de ceramică la Medgidia, unde este și un sit arheologic (cultura Hamangia). Gînditorul acela mic, ca și gînditorul lui Rodin, este de acolo. Asta a fost o ocazie pentru mine. M-am gîndit că acolo e locul meu. M-am pus rapid pe drum și am mers la acest simpozion. La ceremonia de închidere a venit și ministrul industriei ușoare de la București. A fost o persoană incredibil de interesantă, cu un orizont larg de gîndire. Îl chema Ion Crăciun. Era în relații bune cu acest italian celebru, cu Egidio Constantini, care a fost menționat și de Peggy Guggenheim. E o poveste interesantă. Abia mai târziu, cînd am citit biografia lui Peggy, am aflat că acest italian era în relații bune cu Crăciun. Iar Crăciun, la ceremonia de închidere, după ce s-a uitat la lucrările tuturor, a venit la mine, m-a felicitat și mi-a spus să vin la București pentru că mă angajează imediat. Nici nu mi-a trecut prin cap să merg la București, dar mi-a spus să mă gîndesc la asta.

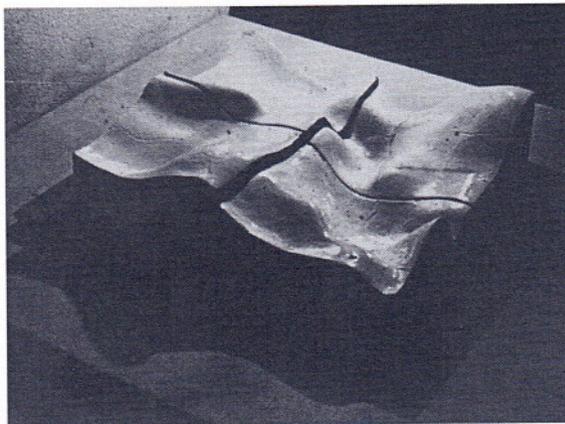
Cînd am avut o expoziție la Magma, în 2014, am povestit într-o emisiune radio cît de neaș a fost că pe mine m-au alungat chiar oamenii mei. A fost o expoziție la schimb între artiști din Voivodina și artiști din Sfântu Gheorghe. Eu am fost singura pe care n-au inclus-o, căci Lajos Szilveszter a spus că eu nu sînt reprezentativă pentru ei. În clipa aia toată lumea cea mare și lată s-a prăbușit în mine. Cînd a spus asta, m-am ridicat în picioare la înțînire, să ies. El a spus: să nu pleci, avem nevoie de tine. Ne-ai putea ajuta mult în a duce lucrurile la bun sfîrșit. Înainte de asta eu i-am ajutat pe toți, mă chema ba unul, ba altul să-l ajut, iar eu făceam asta cu bucurie. Am ieșit în parc, m-am așezat pe o bancă și, n-am să uit niciodată, m-au lăsat complet puterile și am izbucnit într-o criză de plîns. Și atunci m-am adunat – mereu natura asta a mea de hopa-mitică. Trebuia să ies iute din această mare mizerie, trebuia să fac un pas radical. M-am dus acasă, mi-am adunat micul bagaj și m-am cărat. Am plecat la București chiar în noaptea aceea.

— Ce ți-a oferit Crăciun?

— Păi, că mă angajează la institutul de cercetare. Am auzit că a mai angajat colegi artiști. El și Egidio Constantini au organizat acea uriașă expoziție de sculptură în sticlă la București. Max Ernst, Chagall, Picasso, imaginează-ți că toată lumea a fost chemată de acest Egidio Constantini să proiecteze sculpturi din sticlă. Nimeni nu avea idee despre tehnologie, dar el a spus că e-n regulă, doar să-și pună mintea în mișcare și să lase restul în seama lui, iar el va fabrica lucrările la Veneția (Murano) și în alte fabrici de sticlă mari.

— S-au făcut lucrări și în fabricile din România?

— Nu, au fost executate toate în Italia pentru Egidio Constantini, dar ministrul știa asta. Avea, de asemenea, legături bune și în alte părți, pentru că era un mecena al

Segments of the high-relief conceived for the cinema building in Sfântu Gheorghe, enamelled chamotte, „Hercules” Ceramic Factory, Târnăveni, 1970. Courtesy of Magda Csutak

nothing. I then attended a national symposium in Sighișoara. I saw at the cinema, in the newsreel, that there is a huge ceramics symposium in Medgidia, where there is an archaeological site, too (the Hamangia culture). That small thinker figure, similar to Rodin's thinker, is from there. Then it hit me. I thought, this is a place for me. I organized myself quickly and headed to this symposium. The minister of light industry from Bucharest came to the closing ceremony, and he was an incredibly knowledgeable, broad-minded person. His name was Ion Crăciun. He was on good terms with this famous Italian, Egidio Constantini, who was also mentioned by Peggy Guggenheim. That's an interesting story. I found out later, when I read Peggy's biography, that this Italian was on good terms with Crăciun. And Crăciun, at the closing ceremony, after looking at everyone's work, came to me, congratulated me and told me to come to Bucharest. He said he would hire me right away. It didn't even occur to me to go there, but he told me to think about it. When I had an exhibition in Magma, in 2014, I explained on a radio show how true it was that I was actually chased away by my own people. There was an exchange exhibition between artists from Voivodina and artists from Sfântu Gheorghe. I was the only one

excluded, because Lajos Szilveszter claimed that I was not representative of them. That's when my whole world collapsed. When he said this, I stood up in the meeting to go out. He said don't leave, we need you. You could really help us get things done. In the past, I helped them all – one called, another called, and I was glad to help. I walked out to the park, sat down on a bench, and I'll never forget it. All my strength had left me. I was seized by such a sobbing spasm. And then I pulled myself together – always this never-give-up attitude of mine. I had to get out of this terrible situation as soon as possible. I had to take a radical step. I returned home, packed my small luggage and left. That same night, I traveled to Bucharest.

— What did Crăciun offer?

— Well, he said that he would hire me at the research institute. I heard that he employed fellow artists. He and Egidio Constantini organized that huge

glass sculpture exhibition in Bucharest. Imagine that Max Ernst, Chagall, Picasso, and other prominent artists were all commissioned to create glass sculptures by Egidio Constantini. Although no one had any idea about the technological process, he said it was fine. Just let their minds roam and he would do the rest, constructing the pieces in Venice (Murano) and other large glass factories.

— Were any works done in Romanian factories?

— No, all of them were produced in Italy for Egidio Constantini, but the minister knew about that. He had good connections everywhere, because he was an art patron as well. That's when he established this research institute, where they hired a lot of young artists, including my friend Radu Tănăsescu, for example. Then he invited me to join him, too. I went there directly, unexpectedly, even though it really didn't occur to me before that this could be an option. I spoke to him and he sent me to the institute. He died a few days after I arrived there. Crăciun died in a car crash. I was hired, my papers came from the ministry, but the others were fired. I was still there for some reason, but no one knew why. They thought I might have a lot of influence.

— Probably, your papers were stuck somewhere in the administration and arrived after all the artists had been fired.

— Exactly. Random luck worked then. I was wondering what

artei. Atunci a înființat un institut de cercetare, unde au fost angajați o mulțime de artiști tineri, printre care și amicul meu Radu Tănăsescu, de exemplu. Atunci m-a invitat și pe mine să vin. Eu m-am dus direct, pe neașteptate, chiar dacă înainte nici nu mi-a trecut prin cap așa ceva. M-am dus la el și m-a trimis la institut. A murit la câteva zile după ce-am ajuns eu. Crăciun a murit într-un accident de mașină. Am fost angajată, mi-au venit actele de la minister, dar ceilalți au fost concediați. Nimeni nu știa de ce, s-au gândit că așa avea ceva pilă mare că sînt încă acolo.

— Hîrțile tale probabil că s-au blocat undeva în lanțul administrativ și au ajuns după ce toți artiștii au fost concediați de acolo.

— Exact. Atunci a intervenit norocul întîmplător. Mă întrebam ce să fac. Am fost întrebată la departamentul de cadre unde locuiesc. Le-am spus, obraznic, la Intercontinental.

— Te-ai dus acolo să dormi?

— Nicidecum! Nici nu m-ar fi lăsat să intru. Mă prosteam. Păi, unde să locuiesc? Nu puteam spune nimic. Ne înghesuiam amîndouă în patul lui Kláríka Tamás. Dar n-am spus asta nimănui.

— Mai povestește-mi un pic despre această expoziție de sticlă din București.

— Nu știu unde a mai fost expusă, dar la București a fost o experiență grozavă. Era o sală foarte mare. Max Ernst a făcut o tablă uriașă de șah iluminată în întineric total. Figurinele erau făcute din sticlă, aveau o culoare gălbuie și luminau ca niște stafii. Chagall a făcut un ulcior mic albastru, în culoarea lui albastră. Avea o burtă sferică, iar de undeva de la mijloc ieșea un mic soldat și saluta. Japonezii au făcut organe interne. Nu mai știu, erau lucruri foarte îndrăznețe. Le-am văzut cînd am ajuns la București. Au început deja punerile în aplicație la fabrica din Mediaș și peste tot. Am umblat și eu mult cu punerea în aplicare a planurilor. De fapt, chiar m-am fofilat pe acolo, nimeni nu știa de unde vin. Am tăcut din gură. Aveam o încăpere rămasă de la două dintre colegele mele care colaborau cu fabrica de sticlă. De fapt, institutul de cercetare a fost înființat ca o anexă la fabrica de sticlă, în clădirea acesteia.

— Cît de mare era?

— În institutul de cercetare erau chimiști, fizicieni, toți tineri. Era o echipă tînără, totul era încă la început. Fizicienii care se pricepeau la sticla optică au venit din India și au instruit echipa de aici. Investiția a fost graduală. Există o filială a institutului la Cluj, acolo au experimentat cu porțelan din făină de oase, care este o invenție engleză. De fapt, porțelanul conține fosfat de caolin. Englezii au înlocuit fosfatul cu făină de oase. Frumos, atît de frumos, alb, transparent.

— Mai e folosit acum?

— Cum să nu! E o mare invenție. Cu care s-au făcut experimente pentru prima oară acasă, la Cluj. Acolo, singură, am făcut un plan atît de perfect încît nici aici, în Occident, n-a făcut nimeni așa ceva, cred. Efectiv, design precis, desenat, construit. Am muncit mult, am acceptat să fac și coperti de carte și alte lucrări grafice pentru a câștiga bani. Și am învățat enorm, de exemplu, de la graficiană Klári Tamás, care lucra la editura Meridiane. M-am familiarizat cu multe în domeniul utilizării materialelor.

— Ce ai trimis la Cluj, care a fost proiectul tău?

— Am realizat un design pentru un set de ceai, care să fie primul făcut din acest porțelan din făină de oase. Cînd am venit aici, i-am arătat-o lui János Megyik. El lucra atunci pentru Rosenthal, marea companie de porțelan. M-a încurajat să trimitem o fotografie la Rosenthal. Am trimis-o și am primit răspunsul că vom putea discuta despre asta în secolul XXI. Prea progresist. Am făcut acest proiect și am primit o telegramă de la Cluj. Păcat că n-o am. Specialiștii în cercetare, chimiștii, oamenii

to do. In the cadre department, I was asked where I lived. I said cheekily – at the Intercontinental hotel.

— Did you go there to sleep?

— No way! They wouldn't even let me in. I was being silly, you know. Where do I live? I couldn't say anything. We both slept in Kláríka Tamás' bed, which was too small for us. But I didn't tell anyone about that.

— Tell me more about this glass exhibition in Bucharest.

— I don't know where else it was exhibited, but in Bucharest it was a memorable experience. It was a very large hall. Max Ernst built a huge chessboard, which was illuminated in total darkness. The figurines were glass, yellowish in color and eerily lit. Using his blue color, Chagall made a small blue jug. It had a spherical belly, and somewhere in the middle a small soldier came out and saluted. The Japanese, they made internal organs. Others I don't remember so vividly. They were very daring things. I saw this when I came down to Bucharest. In Mediaș, as in other factories, practical applications have already started. Then I had to travel a lot to implement the plans. Actually, I really did hide there. No one knew where I came from. I did not say a word. I had a room left over from two of my former colleagues who worked in the glass factory. The research institute was set up next to the glass factory, in its building.

— How big was the institute?

— There were chemists and physicists in the research institute, all young. It was a young team. It was still in its infancy. Physicists who knew about optical glass came from India, and they trained the staff here. The investment was gradual. There was a branch of the institute in Cluj. There they experimented with bone meal porcelain. Bone meal china is an English invention. Actually, porcelain contains kaolin phosphate. The English replaced phosphate with bone meal. Beautiful, so beautiful, white, transparent.

— Is it still being used?

— Of course! This is truly a remarkable invention. And they first tried it at home in Cluj. There, by myself, I came up with a plan that was so polished that I don't think anyone has ever made something like that. Not even here in the West. All right, precise design, precise drawing, precise fabrication. I worked a lot. I also took on book covers and graphic work to earn money. And I learned a lot, for example, from graphic designer Klári Tamás, who worked at Meridiane publishing house. I became familiar with the use of many materials.

— What have you sent to Cluj? What was your project?

— As the first product to be made from this bone meal porcelain, I designed a tea set. When I came here, I showed it to János Megyik. He worked at that point for Rosenthal, the large porcelain company. He encouraged me to send a photo to Rosenthal. Upon submitting it, I received a reply that we could discuss it in the 21st century. Too progressive. I made this project and they sent me a telegram from Cluj. It's a pity I no longer have it. The research specialists, chemists, scientists and engineers wrote about the seriousness and devotion with which I made it – they said that it was very professional and that they had never seen something like this before. I still have that set. The teapot, the sugar bowl, there was one piece of everything. They were left in Bucharest, but I sneaked them out of there, and my father took my things and delivered them to me later.

— How long did you work in Bucharest? What did you work on?

— In Bucharest I really worked a lot. In the morning I worked at the institute, and in the afternoon we had a studio in the city center, which was funded by a scholarship. This studio had a huge oven. It was provided by the UAP [Union of Visual Artists]. My colleagues were freelance artists. You know, they worked for a gallery for commercial purposes. They submitted small series to the Art Fund [Fondul Plastic]. I really enjoyed research work. Even if I sometimes had other things to do there. They kind of

de știință și proiectanții au scris despre seriozitatea și devotamentul cu care l-am realizat – ziceau că e foarte profesionist, că n-au mai văzut așa ceva pînă atunci. Mai am setul. Ceainicul, zahărul. Era o bucată din fiecare. Au rămas la București, cînd mi-am luat eu tălpășița de acolo, dar tatăl meu a luat lucrurile rămase și mi le-a trimis.

— Cît timp ai lucrat în București? Ce ai lucrat?

— La București am muncit enorm. Dimineața lucram la institut, iar după-amiaza aveam un atelier primit ca bursă în centrul orașului, cu un cuptor uriaș. A fost pus la dispoziția noastră de Uniunea Artiștilor Plastici. Colegii mei au fost artiști liber-profesioniști. Lucrau pentru o galerie, în scop comercial (au livrat serii mici pentru Fondul Plastic). Mie mi-a plăcut foarte mult munca de cercetare. Chiar dacă uneori aveam și alte lucruri de făcut acolo. Mi-au supt sîngele, e clar. Dar regret că a trebuit să renunț și să plec. Cu colegii lucram tocmai pe unul dintre cele mai interesante subiecte. Cu un coleg fizician și unul chimist am avut un electromicroscop venit din Cehia. Acolo am luat microbul privirii în adîncime a materialului. Era o echipă tînă, tineri ingineri. Am fost curioasă de tot ce se întîmpla și mi-au arătat totul cu dăruire deplină, îmi povesteau tot. Am învățat multe acolo. La începutul anului trebuia să avem mereu un contract de muncă pe o anumită temă și trebuiau făcute calcule. Din fericire, colegii mei, oameni de știință, erau raționali, gîndeau bine, nu artiști cu capul în nori. Iar calculele trebuiau făcute din timp, lucru cu care nu eram obișnuită.

— Din ce punct de vedere? Producție?

— Nu, a trebuit să schițez ce urma să fac. Trebuia să-mi imaginez cît ar costa să mă duc să adun informații, care ar fi costurile, veniturile mele pe tot anul și tot restul cheltuielilor. Toate aceste considerente materiale, într-un spirit complet capitalist.

— A trebuit să dezvolt și produse?

— Unul dintre colegii mei, de exemplu, avea subiectul sticlei fotosensibile. Asta cercetau și a trebuit să vin cu ceva pe tema asta. Pentru că lucrurile au mers mereu așa, în *high-tech*, de pildă, se făceau cercetări în legătură cu materiale care ar putea fi folosite în astronautică, război sau orice altceva, ceea ce costa foarte mulți bani. Acestea sînt investiții mari, din care ceva trebuia mereu să ajungă pe piață. În general, acestea pot fi cumva reprogramate pentru uz public. Asta era treaba mea, trebuia să ghicesc cum anume. Cercetam lucrurile, mergeam la bibliotecă. Atunci am aflat despre tehnica lui Gallé, de pildă. Știi, sticla aia franțuzească în care există mai multe straturi de sticlă colorată diferite unul peste altul. I se aplicau modele și acestea erau gravate chimic. Deci creierul era pus în mișcare, combinai tot timpul. Mi-a plăcut foarte mult asta.

— Ce înseamnă sticlă fotosensibilă?

— Sticla fotosensibilă realizată de ei poate fi folosită în situațiile în care trebuie perforat ceva cu mare precizie. Știi, unde e negativul. Deci sticla însăși e sensibilă la lumină și dacă identifici procedeul potrivit, poți controla procesul chimic sub influența luminii, ca în fotografie. Tehnica a fost folosită în astronautică, de pildă, și în cazul sateliților. Sticla are proprietatea genială de a fi un semiconductor. Nu lasă să treacă orice sau, mai precis, e posibil să determini cu exactitate ce trece. Conținutul de siliciu este, de asemenea, important. Deci caracteristicile sale sînt foarte semnificative și este incredibil de ușoară. Acolo am început să mă gîndesc la materiale în această perspectivă, cît de departe se întind posibilitățile lor. Dar nimeni nu mă bagă în seamă aici (în Viena). Ei nu știu la ce mă gîndesc.

— De ce ai fost forțată să emigrezi? De ce ai ales să emigrezi?

— N-aș mai fi putut face nimic acolo. Un coleg al meu arhitect și cu mine am fost duși la verișoara lui Ceaușescu, Lina Ciobanu, ministrul nostru de atunci,

sucked my blood. But I regret that I had to give things up and leave, since at that time we worked with colleagues on one of the most interesting topics. Together with a physicist and a chemist colleague of mine we had an electronic microscope that came from the Czech Republic. It was there that I first became infected with the virus of seeing into the depth of materials. So it was a young team, young engineers. I was curious about everything, and they showed me everything with complete dedication. They told me everything. I learned a lot there. At the beginning of the year, we always had to have an employment contract on some topic, and calculations had to be made. Fortunately, my scientific colleagues were rational, thoughtful, not artists with their heads in the clouds. And calculations had to be done in advance, something I was not used to.

— From what point of view? Production?

— No, I had to outline what I was doing. I had to imagine how much it would cost if I sought documentation, what the costs would be, my income for the whole year, and everything. All of these material considerations, in a capitalist spirit.

— Did you also have to develop products?

— One of my colleagues, for example, worked with photosensitive glass. They were researching it, and I had to come up with something for that. Because it has always worked that way. In high-tech, for example, they research materials for astronautics, warfare, or anything else, which costs a lot of money. A large investment must always be followed by the launch of a product. In general, such a product must be rescheduled for public use. That was my job. I had to figure it out. I looked things up, spent time in the library. That's when I got to know Gallé's technique, for instance. You know that French glass in which there are several colored layers on top of each other, and various patterns were chemically engraved into it. So your brain worked, you combined things. I really enjoyed this.

— What is photosensitive glass?

— Photosensitive glass they made could be used in situations when something needs to be perforated with high precision. You know, where it's negative. So the glass itself is sensitive to light, and if you find the right procedure, you can control the chemical process under the influence of light, as in photography. This was used in astronautics, for example, and with satellites. Glass has the brilliant property of being a semiconductor. It does not pass just anything, or, more precisely, it is possible to determine what exactly it lets through. The silicon content is also critical. So, its features are very impressive and it's incredibly lightweight. It was there that I began to think about materials from this perspective, how far their possibilities extend. But nobody pays attention to me here. They don't understand my preoccupations.

— Why were you forced to emigrate? Why did you choose to emigrate?

— I would not be able to do anything there. An architect colleague of mine and I were taken to Ceaușescu's cousin, Lina Ciobanu, our minister at the time, to arrange her cabinet. We previously planned a stand for an international fair with this architect. We worked like animals. We also received an award for it. It was the most beautiful. So we got what we deserved! Lina Ciobanu took us there... I was getting crazy and yelling to get out of there. I had no apartment or right of residence in Bucharest, nothing.

— Didn't the institute give you an apartment?

— No. I was there illegally.

— How many years did you spend there?

— I think I arrived there in 1974 and left in 1977. I didn't have an apartment. I lived in harsh conditions, in a basement with bed bugs. It snowed in my room in the winter. When my father saw it, the poor man cried. A beautiful life. It could be worse, for example when we were considered politically undesirable because of our origins.

— Did you feel this in Bucharest or in Cluj?

pentru a-i aranja cabinetul. Înainte de asta am proiectat cu acest arhitect un stand pentru un târg internațional. Am tras ca niște animale de povară. Am primit și un premiu pentru asta. Era standul cel mai frumos. Așa că am primit ceea ce am meritat! Lina Ciobanu ne-a dus acolo... Am luat-o razna și strigam că plec de aici. Nu aveam apartament sau drept de ședere în București, nimic.

— Institutul nu ți-a dat un apartament?

— Nu. Am fost acolo ilegal.

— Câți ani ai petrecut acolo?

— Cred că am ajuns acolo în 1974 și am plecat în 1977. Nu am avut o locuință. Am stat în niște condiții aprige, într-un subsol cu ploșnițe, iarna aveam zăpadă în cameră. Când a văzut tatăl meu, bietul om a izbucnit în plîns. Viață de toată frumusețea. A fost și mai mult decît atît, cînd am fost indezirabili din punct de vedere politic, pe baza originilor noastre.

— Ai simțit asta la București sau și la Cluj?

— Acum trăiești într-o altă lume. Pe atunci totul era în dosarul tău de la Securitate.

Te urmărea peste tot. Asta-i o poveste diferită.

— Câți ani aveai cînd ai venit aici, la Viena?

— 31. Am venit cu o valiză.

— Cum ai reușit să pleci?

— Păi, n-a fost ușor. Am avut noroc că nu aveam buletin de București. M-am folosit de asta pentru că aveam nevoie de un permis de la poliția din Sfântu Gheorghe pentru a pleca în vacanță în străinătate. Știi că protecția a funcționat. Tatăl meu nu era membru de partid, dar tovarășii aveau mare nevoie de el pentru că era farmacist.

— Avea opinii politice asumate?

— Tatăl meu? Nu. Avea pe vremuri o farmacie privată.

— În incinta actualului Magma.

— Acolo. I l-au luat. I-au luat tot.

— Mama ta cu ce se ocupa?

— Mama era casnică. Era de origine aristocratică, așa că pentru asta am suferit separat.

[...]

— Ai venit la Viena cînd aveai treizeci și unu de ani. Cine te-a primit aici?

— Nu pot să-ți spun cît de fericită am fost cu imensul meu nimic. Și toată iubirea pe care am primit-o de la austrieci, de la niște străini. Nimic nu poate fi asemuit cu asta. Am rămas cu un gust atît de amar din cauza unor oameni ca Lajos Szilveszter. Cu marea lor conștiință națională cu tot erau niște gunoaria. Am fost alungată de acasă. Și am venit aici într-un loc cu totul străin și oamenii au fost și sînt atît de primitori și amabili pînă în ziua de azi.

— Oamenii obișnuți erau diferiți?

— Era diferit pe vremea aceea. Evident, multe s-au schimbat de atunci, numeroase crize ale refugiaților și tot. Pe atunci m-au chemat la consiliul raional VI, unde locuiam. M-au ascultat atent și au spus că sînt foarte bucuroși că a venit aici o persoană ca mine.

— Unde stăteai?

— You live in a different world now. Well, everything was in your file at the Securitate then. It followed you everywhere. That's a separate story.

— When you came to Vienna, how old were you?

— 31. I came with a suitcase.

— How did you manage to leave the country?

— Well, it wasn't easy. I was lucky that I didn't have a Bucharest ID. I abused this situation, since I needed a permit from the police in Sfântu Gheorghe to go on vacation abroad. You know, corruption works. My father was not a party member, but the comrades needed him a lot because he was a pharmacist.

— Did he have any political views?

— My father? No. He used to have a private pharmacy.

— Located in the building currently used by Magma

(Contemporary Art Space).

— Yes. They took it away. They took everything from him.

— What did your mother do?

— My mother was a housewife. She was of aristocratic origin, so for that we suffered separately.

[...]

— You came to Vienna when you were 31. Who welcomed you here?

— I can't tell you how happy I was with my big nothing. And all the love I received from Austrians, from strangers. There was nothing like it. I was so bitter after the experience with Lajos Szilveszter. With their great national self-consciousness, they were simply pieces of garbage. They had driven me away from home. I came here to a totally foreign place and they were so welcoming and kind. They are like that to this day.

— Were ordinary people different?

— It was different at the time. Obviously, a lot has changed since then, the many refugee crises and everything. At that time, they called me to the city council of the 6th district, where I lived. They listened to me and said that they were very glad that such a person had come here.

— Where did you live?

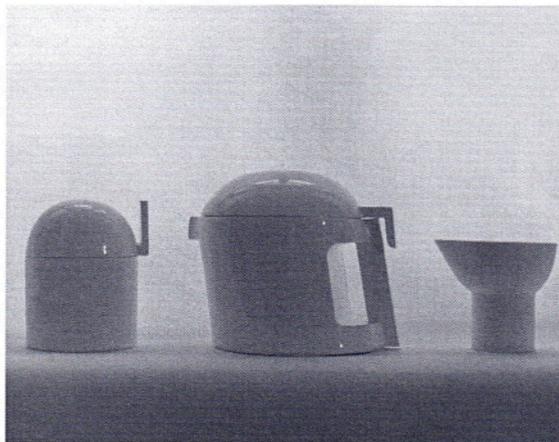
— At first I lived in a student dormitory, a Catholic girls' dormitory, which I was able to pay for. Here I got a tip that at the TU (Technische Universität), in the urban transport planning office, university students

made technical drawings for an hourly fee. I didn't understand anything in German. I didn't even have a dictionary. They were so kind. I did everything wrong. I didn't even know how to handle the equipment. I did it wrong and I just wanted to sneak out, just so they wouldn't see me, but they put me back. They kindly explained what was wrong. I took my work home to the student dormitory. I did it on the weekend and they paid me extra money for working overtime. Then there was a situation where you had to count traffic on the road all day. Cars drove from morning to night. I remember being in Greece for three days with the wage I received for one day.

— You don't like to travel though.

— No, but it was okay then. Yesterday, I talked to someone here about who the politicians were and what they were like back then. At that time, I also received a state award, the Theodor Körner Award, which is awarded annually in various fields, science, education, film, etc. I received the fine arts award, which made Miklós Erdélyi so proud. He was jumping all over the place out of happiness. Using that money, we made an exhibition together. At that time Miklós and I were planning to do something and we were hoping that there would be money.

— What did you do?

Magda Csutak, *Tea set*, bone meal porcelain, prototype, Bucharest-Cluj, 1975. Photograph by János Megyik, Vienna, 1989. Courtesy of Magda Csutak

— La început am locuit într-un cămin studentesc, un cămin catolic pentru fete, loc pentru care am putut și să plătesc. Am primit un pont că la TU [Technische Universität], în biroul de planificare a traficului urban, studenții fac desene tehnice la plata cu ora. Nu știam deloc germană. Nici măcar n-aveam un dicționar. Au fost foarte de treabă. Am făcut tâmpenii. Nu știam nici cum să mă descurc cu echipamentul. Am făcut lucrurile greșit și am vrut doar să plec furișându-mă, să nici nu mă vadă, dar m-au adus înapoi. Mi-au explicat cu lux de amănunte ce era în neregulă. Mi-am dus munca frumos acasă la căminul studentesc, am făcut-o în weekend și mi-au dat bani în plus pentru ore suplimentare. Apoi a fost o situație în care trebuia să numeri traficul pe șosea toată ziua. Mergeau mașinile de dimineața pînă seara. Îmi amintesc că am fost în Grecia trei zile cu salariul pe o zi.

— Cu toate că nu-ți place să călătorești.

— Nu, dar atunci a fost bine. Chiar ieri am vorbit cu cineva de aici despre cine și cum erau politicienii atunci. La acea vreme am primit și un premiu de stat, Premiul Theodor Körner, care se acordă anual în diverse domenii, știință, educație, film etc. Am primit premiul pentru arte plastice, care l-a făcut atît de mîndru pe Miklós Erdély. A fost în al nouălea cer. După asta am făcut expoziția noastră comună, cu banii ăia. Pe atunci, Miklós și cu mine plănuiam să facem ceva împreună și speram că vom găsi bani.

— Ce-ați făcut?

— Păi, expoziția asta iudeo-creștină din apartamentul meu.

— Cine a venit acolo?

— A durat trei zile, dar a venit lume.

— Pe atunci mai existau încă expoziții de apartament la Viena...

— Da, da. La mine au fost multe, și altele în afară de asta. Am proiectat și filme, de pildă scurt-metrajele cuplului Tubák-Bortnyik. Aveam o mică galerie acolo. Dóra Maurer, Tibor Gáyor, János Megyik și, bineînțeles, lucrări proprii. Am expus în principal artiști din Magyar Műhely [Atelierul aghiar] sau ceva tematic. Și dacă veneau comenzi de restaurare, comandarii vedeau și lucrările expuse.

— Ce restaurai?

— Păi, eu din asta m-am întreținut. A fost o soluție foarte bună pentru mine. Într-adevăr, lux. Nu acceptam comenzi de la oricine. Am primit piese valoroase, de fapt. Sticlă, asta a rămas, și mai ales porțelan, ceramică. Am parcurs întreaga istorie culturală. De la vase din epoca Ming, figurine chinezești din teracotă, pînă la lucruri foarte vechi, dinainte de Cristos. Le puteam primi doar cu pașaportul. Bine că mi-am asumat acest lucru, pentru că le aveam pur și simplu la mine, fără asigurare. Acum e foarte bine, pur și simplu sînt. M-am obișnuit cu modul simplu de viață. Domeniul meu e luxul și momentele cînd îmi permit să citesc și chestii de genul ăsta. Dar am o mulțime de sarcini, acum chiar mai multe decît înainte. Sînt atît de multe chestii administrative de făcut că îneebunesc pur și simplu. Nu știu. Cred că ar trebui să mă clonez în cinci versiuni ca să mă descurc cu toate.

Traducere de Alexandru Polgár

Notă:

1. Casa Matei este casa medievală în care s-a născut Matei Corvin. Din 1950 clădirea e utilizată de universitatea de artă. Acolo se țin cursurile teoretice și tot acolo e găzduită biblioteca universității de artă.

— Well, this Jewish-Christian exhibition in my apartment.

— Who came there?

— It lasted for three days only, but there were quite a few visitors.

— Back then, there were still apartment exhibitions in Vienna...

— Yes I had quite a few, other things too. I also screened movies, for instance short pieces by the Tubák-Bortnyik couple. I had a small gallery there. Dóra Maurer, Tibor Gáyor, János Megyik and, of course, my own works. Mostly, I showed work from the Magyar Műhely [Hungarian Workshop] or something thematic. And when people came to bring things to be restored, they always saw the works.

— What did you restore?

— Well, this was how I earned my living. I found that to be a very suitable solution for me. Luxury, really. I would not accept work from just anybody. I received valuable pieces, actually. Glass, that's what's left, and mainly porcelain and ceramics. I walked through the entire cultural history. From Ming vases, Chinese terracotta figurines, to old things from before Christ. I could only receive them with my passport. It's fortunate that I accepted this, because I only had them there, without insurance. Now it's fine. I simply am. I am very used to a simple way of life. My domain is luxury and moments when I can afford time to read and stuff like that. But I have quite a few tasks now, even more than before. There is so much administration to do that I'm going crazy. I don't know. I think I should clone myself, in five versions, so that I can handle everything.

Translated by Alexandru Polgár

Note:

1. Matthias House is the medieval house where Matthias Corvinus has been born. Since 1950, the building has been used by the art academy. Theoretical courses are held there, and the place also hosts the library of the art academy.